

УДК 330.34/.356.2/.4:331.105:346.548

Осипенко М. В.

ПАРТНЕРСЬКІ ВІДНОСИНИ ЕКОНОМІЧНИХ АГЕНТІВ: ЗДОРОВ'Я НАЦІЇ І РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ

Встановлено, що на сучасному етапі трансформаційних перетворень та науково-технічного прогресу людський капітал постає рушійною силою й детермінантом розвитку економіки, концентрованим утіленням національного багатства і конкурентоспроможності. Тому інвестиції в інтелект і здоров'я нації стають заздалегідь вигідними для держави і суспільства, а отже, капіталовкладення у сфері освіти, охорони здоров'я, культури слід розглядати з точки зору ступеня соціальної ефективності. Визначено здоров'я як економічну категорію та проаналізовано чинники, що впливають на якість людського капіталу. Стан здоров'я громадян безпосередньо зумовлює рівень продуктивності праці, істотно впливає на перспективи стабільного соціально-економічного розвитку господарських систем. Тільки суспільство, що складається з фізично й духовно здорових індивідів із високою тривалістю активного життя, спроможне досягти сталого прогресу. У сучасних умовах господарювання приватний сектор та громадськість набувають статусу рівноправних партнерів урядів у розв'язанні стратегічних завдань. Розширення співробітництва між державою в особі її органів управління, підприємцями та суспільним сектором економіки стає можливим лише завдяки формуванню партнерських відносин. Розглянуто публічно-приватне партнерство у сфері охорони здоров'я як один з інструментів реформування галузі, спрямованих на розширення в умовах децентралізації доступу до медичної допомоги всіх верств населення, поліпшення її якості, а також підвищення ефективності використання ресурсів.

Ключові слова: людський капітал, сталий розвиток, охорона здоров'я нації, партнерство влади, бізнесу та суспільства, публічно-приватне партнерство.

Літ. 13.

Осипенко М. В.

ПАРТНЕРСКИЕ ОТНОШЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКИХ АГЕНТОВ: ЗДОРОВЬЕ НАЦИИ И РАЗВИТИЕ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В УКРАИНЕ

Установлено, что на современном этапе трансформационных преобразований и научно-технического прогресса человеческий капитал является движущей силой и детерминантом развития экономики, концентрированным воплощением национального богатства и конкурентоспособности. Поэтому инвестиции в интелект и здоровье нации становятся заранее выгодными для государства и общества, а значит, капиталовложения в сферы образования, здравоохранения, культуры следует рассматривать с точки зрения степени социальной эффективности. Определено здоровье как экономическую категорию и проанализированы факторы, влияющие на качество человеческого капитала. Состояние здоровья граждан непосредственно обуславливает уровень производительности труда, существенно влияет на перспективы стабильного социально-экономического развития хозяйственных систем. Только общество, состоящее из физически и духов-

© Осипенко М. В., 2016

но здоровых индивидов с высокой продолжительностью активной жизни, способно достичь устойчивого прогресса. В современных условиях хозяйствования частный сектор и общественность приобретают статус равноправных партнеров правительств в решении стратегических задач. Расширение сотрудничества между государством в лице его органов управления, предпринимателями и общественным сектором экономики становится возможным только благодаря формированию партнерских отношений. Рассмотрено публично-частное партнерство в сфере здравоохранения как один из инструментов реформирования отрасли, направленных на расширение в условиях децентрализации доступа к медицинской помощи всех слоев населения, улучшение ее качества, а также повышение эффективности использования ресурсов.

Ключевые слова: человеческий капитал, устойчивое развитие, охрана здоровья нации, партнерство власти, бизнеса и общества, публично-частное партнерство.

Maryna Osypenko

PARTNERSHIP OF ECONOMIC AGENTS: THE NATION'S HEALTH AND HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT IN UKRAINE

At the present stage of transformational changes and scientific and technological progress human capital becomes the driving force and determinant of economic development, a concentrated embodiment of the national wealth and competitiveness. Therefore, investments in the nation's health and intelligence are beneficial in advance to the state and society. Accordingly, investments in education, health and culture should be considered in terms of the social efficiency level. The author identifies health as an economic category and analyzes the factors which influence the quality of human capital. Medical conditions of citizens directly determine the level of labor productivity, significantly affect the prospects of a sustainable social and economic development of economic systems. Only a society consisting of physically and mentally healthy individuals with high life expectancy is able to achieve steady progress in all areas of human activity. In modern economic conditions the private sector and the public sector acquire the status of equitable partnerships with the government in solution of strategic development tasks. The increasing cooperation between the state, represented by its authorities, businesses and the public sector of the economy becomes possible only through the organization of partnership relations. The article considers public-private partnerships in the health sector as one of the tools of reforming the industry to make health care more accessible to all segments of the population in a decentralized environment, to improve its quality and efficient use of resources.

Key words: human capital, sustainable development, national health protection, the partnership of government, business and society, public-private partnership.

JEL classification: H51, I15, I18, L32, O15.

Наприкінці ХХ ст. Організація Об'єднаних Націй визначила забезпечення сталого розвитку людства найбільш значущою проблемою, що постала перед світовою спільнотою. Вона не втратила актуальності, оскільки концепція сталого розвитку і сьогодні активно обговорюється світовими лідерами. У 1987 р. багато країн, у тому числі Україна, прийняли принципи сталого розвитку суспільства, котрі передбачають відповідальність держави і громадянського суспільства в забезпеченні можливості задоволення потреб як нинішнього, так і наступних поколінь. Покращання добробуту населення залишається одним із головних напрямів діяльності ООН. Нині змінилося

розуміння розвитку як найоптимальнішого шляху поліпшення життя в усьому світі. Країни поділяють точку зору, що реальне піднесення ймовірно за наявності ознак стійкості, які сприяють процвітанню і розширенню економічних можливостей, підвищенню рівня добробуту й захисту навколишнього середовища. Тому у 2000 р. світові лідери взяли на себе зобов'язання виконати вісім Цілей розвитку тисячоліття до 2015 р. [1], а у 2015 р. задля їх продовження було остаточно сформульовано мету та завдання сталого розвитку до 2030 р. [2].

Людський капітал є самодостатнім фактором соціально-економічного піднесення, а в поєднанні з інноваціями і високими технологіями становить фундамент зростання ВВП. Відмінність цього складного інтенсивного чинника від природних ресурсів, класичної праці та звичайного капіталу полягає в необхідності постійного інвестування в нього й існуванні значного часового лага у віддачі від цих капіталовкладень. Як показує світова практика, забезпечення стійкого розвитку економіки не можливе без примноження людського капіталу. Його важливість в умовах модернізації всіх сфер громадського життя неухильно зростає, оскільки, за визначенням експертів Світового банку, у розвинутих країнах 64 % у структурі національного багатства належить саме людському капіталу [3]. Наприкінці 1990-х років у цих країнах у людський капітал було вкладено майже 70 % усіх коштів, а у фізичний капітал – лише близько 30 %. Основну частку інвестицій у людський капітал здійснювала держава, що є однією з її ключових функцій у регулюванні економіки.

Людський капітал формується насамперед за рахунок ресурсів, спрямованих на підвищення рівня та якості життя населення в довгостроковій перспективі. Йдеться про виховання, освіту, здоров'я, знання (науку), культуру, мистецтво, а також інституційне середовище, що підтримує формування ефективної еліти, економічну свободу і безпеку громадян, забезпечує зайнятість, підприємницьку спроможність, добробут населення.

Економічна категорія людського капіталу складалася поступово, і на першому етапі обмежувалася знаннями, навичками і здатністю людини до праці. Основу теорії людського капіталу було сформовано в другій половині ХХ ст., коли кардинально змінилося ставлення до нього. Тоді ж ідея пріоритетності розвитку людини отримала визнання суспільства. За внесок у обґрунтування цієї теорії було присуджено Нобелівські премії з економіки – Т. Шульцу в 1979 р. і Г. Беккеру в 1992 р.

Одним із перших понять людського капіталу як продуктивного фактора запровадив Т. Шульц [4], котрий багато зробив для розуміння його ролі як головного драйвера індустріальної й постіндустріальної економік та інноваційно-інформаційного суспільства. Основними ефектами від інвестицій у особистість науковець вважав накопичення здібностей людей до продуктивної праці, їхню результативну творчу діяльність, підтримання здоров'я, креативності тощо. Саме він довів, що людському капіталу притаманні ознаки продуктивного характеру. Г. Беккер [5] розглядав працівника як особу, котра загалом виконує ту чи іншу порівняно просту роботу. Однак її складність та продуктивність зростають за наявності комбінації фаху й здібностей, що, по суті, є втіленням людського капіталу в певному індивіді. Серед вітчизняних науковців, котрі досліджують теоретичні засади нематеріальної складової

національного багатства, варто виокремити Е. М. Лібанову [6], А. А. Чухна [7], Т. І. Єфименко [8], К. В. Павлюк [9] та ін.

Важливою частиною людського капіталу є здоров'я нації для створення передумов соціального добробуту та сталого економічного функціонування держави. Забезпечення населення доступною та якісною медичною допомогою є найважливішим завданням для будь-якої країни, незалежно від сформованої економічної моделі господарювання і фінансової системи. Збереження і розвиток потенціалу здоров'я громадян як складової людського потенціалу є основним імперативом цивілізаційного прогресу. Це один із визначальних критеріїв оцінки національного багатства, елемент рушійної сили суспільного поступу.

Стан здоров'я громадян безпосередньо визначає рівень продуктивності праці, істотно впливає на перспективи сталого соціально-економічного розвитку. На думку провідних фахівців Всесвітньої організації охорони здоров'я, стабільне та тривале піднесення в усіх сферах життєдіяльності можливе лише за умови формування суспільства з фізично і морально здорових, енергійних та ініціативних індивідів.

Проблема постійного зростання витрат на охорону здоров'я актуальна для більшості країн світу незалежно від обраної моделі фінансування та організації її системи, що пов'язано з потребами населення у кваліфікованій, якісній та доступній медичній допомозі, швидкими темпами розвитку медичних технологій. Окрім того, в Україні, як і в інших країнах, спостерігаються негативні демографічні тенденції, а саме: стрімке збільшення частки осіб похилого віку – одних із основних споживачів медичних послуг.

Через світову фінансово-економічну кризу актуалізувалося питання пошуку оптимальних шляхів організації та фінансування медичної допомоги. Найчастіше цей процес супроводжується трансформаціями в системах охорони здоров'я. В Україні активно опрацьовуються організаційно-економічні напрями змін у цій сфері. План пріоритетних дій уряду на 2016 р. визначає завдання та основні кроки реформи медичного обслуговування, найвагомішими серед яких є: підвищення якості та доступності медичних послуг для членів територіальних громад, забезпечення ефективності державного фінансування охорони здоров'я, створення стимулів для поширення здорового способу життя й комфортних умов праці. Окремою складовою зазначених змін окреслено необхідність затвердження методики визначення вартості надання вказаних послуг на базовому рівні та вдосконалення формули розрахунку субвенцій на підтримку охорони здоров'я шляхом застосування обґрунтованих нормативів. Підвищувати доступність медичних послуг передбачається, зокрема, завдяки розвитку приватного сектору, надання доступу до державного фінансування на конкурсних засадах [10].

Виробництво суспільних благ та піклування про здоров'я людей – найважливіші соціальні функції держави або органів, яким вона делегує такі обов'язки в межах децентралізації повноважень. Це реалізується на базі конституційних прав і свобод як своєрідний договір між громадянами стосовно задоволення їхніх потреб, тобто, згідно з Конституцією, держава повинна надавати безоплатні медичні послуги. Водночас у економіці обмін відбувається на

компенсаційній основі, тому безкоштовної медицини фактично не існує. Коли говорять “безоплатно”, то мають на увазі лише те, що громадяни не сплачують гроші в момент отримання медичних послуг. Проте в будь-якому разі вони компенсують їхню вартість або через загальні податки, або через страхові механізми. Постачання суспільних благ громадянам із боку держави повинно чітко диференціюватися залежно від рівня відповідальності центральної та місцевих ланок влади. Отже, одним із принципів податкової системи має стати прагнення до забезпечення функціональної взаємодії відповідальності за надання населенню суспільних благ із механізмами належного фінансування й раціонального використання грошових ресурсів [11, с. 104].

Однак у дискусіях щодо потреб охорони здоров'я часто виникають непорозуміння. Через об'єктивні й суб'єктивні причини медичні послуги, з позиції окремого індивіда, надаються йому державою не в повному обсязі. Тому важливо розглянути питання підвищення їхньої якості й продуктивності витрат на охорону здоров'я. На розв'язання цієї проблеми спрямоване державне втручання у сферу ринкових відносин шляхом встановлення спеціальних правил поведінки економічних агентів у медичній сфері.

Суттєвим чинником обґрунтування способів державної підтримки сфери охорони здоров'я у цілому можна вважати так звані ринкові невдачі, котрі призводять до відсутності парето-ефективності на приватних ринках і нерівності в доходах. Як зазначає Дж. Стігліц, жодна з умов, необхідних для повноцінних конкурентних відносин, не задовольняється на ринках медичних послуг [12]. К. Ерроу також зауважив, що такі ринки є особливими, тому що, на його думку, рівень споживання визначає не стільки отримувач, скільки постачальник послуг [13].

Держава, використовуючи різні економічні інструменти, має створити загальні умови (інфраструктуру) охорони здоров'я, котрі б забезпечили ефективне надання медичних послуг як суспільних благ. Пом'якшення провалів ринку пов'язане з подальшим розвитком інституціонального середовища, трансформацією урядів у бік партнерства з бізнесом та громадськістю. Як одну з форм такої взаємодії світова практика виокремлює публічно-приватне партнерство (ППП)*.

У вітчизняній економічній науці бракує теоретичних і методологічних концептуальних розробок щодо стратегії формування партнерських відносин держави і бізнесу. Слабо розвинута нормативно-правова база, що встановлює процедури, права й обов'язки сторін у їхніх спільних проектах. Необхідно розширювати комплексні дослідження потреб у PPP при розробленні масштабних інфраструктурних проектів, а також імовірних соціально-економічних переваг або негативних наслідків під час застосування концептуальних засад PPP. Варто поступово підвищувати рівень наукового обґрунтування діагностики стану інфраструктури, визначення напрямів раціонального використання механізмів PPP і опрацювання проблем економічної ефективності

* В українському законодавстві визначено термін “державно-приватне партнерство”, хоча в міжнародній практиці використовується поняття “публічно-приватне партнерство”, оскільки воно є ширшим.

ті конкретних проектів. Таким чином, у сучасних умовах аналіз стану й формування якісно нової методології економічних відносин на засадах партнерства держави, бізнесу і громадянського суспільства є актуальним теоретичним і практичним завданням.

Розвиток інститутів взаємодії держави і бізнесу в Україні постає однією з найважливіших умов формування ефективної економічної політики, підвищення інвестиційної й інноваційної активності, зростання конкурентоспроможності країни, а також поступу соціальної інфраструктури, зокрема у сфері охорони здоров'я. Така взаємодія є чинником стабільності, підвищення ефективності людського капіталу, зменшення витрат усіх рівнів на підтримання здоров'я та добробуту нації. Успішне досягнення вказаних цілей можливе лише за активної участі бізнесу в інвестуванні. У сфері медичного забезпечення роль держави полягає в поступовому перетворенні із саморегульованого постачальника послуг на рівного партнера бізнесу та суспільства.

Останніми роками в Україні чимало зроблено для поширення ППП. Визначились як механізми участі держави в його проектах, так і пріоритетні сфери співпраці – розвиток виробничої інфраструктури й інноваційної сфери. Завдяки ухваленню концесійного законодавства, формуванню галузевих планів розвитку ППП створюються великі можливості для українського й іноземного бізнесу у сфері транспорту, інновацій, ЖКГ, енергетики та ін. Водночас партнерські відносини в системі охорони здоров'я й соціального захисту населення потребують удосконалення. Потенціал ППП слід також задіяти в розробленні та виробництві медичного устаткування, медикаментів. Механізми партнерства можуть бути однією з форм залучення бізнесу до участі в масштабних загальнонаціональних і регіональних соціальних програмах. Краще розуміння місцевих умов і прийняття рішень безпосередньо в інтересах громади дадуть змогу підвищити якість державного управління та сприятимуть посиленню прозорості. Встановлення чітких критеріїв розмежування відповідальності органів місцевого самоврядування на рівні територіальних громад, районів, областей сприятиме формуванню оптимальної мережі закладів охорони здоров'я [10]. Однак для розвитку механізму ППП потрібні створення відповідного інституційного середовища й системи навчання, аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду і його популяризація серед органів державної влади й місцевого самоврядування, а також забезпечення їх інформаційного супроводу.

Економічний ефект для суспільства від партнерства держави і приватного сектору полягає в тому, що воно отримує якісніші суспільні блага і послуги, включаючи медичні, при зменшенні витрат. Довіра й транспарентність у системі економічних відносин передбачають глибоке взаємопроникнення державних і приватних структур із метою розв'язання завдань зміцнення й примноження добробуту нації. У результаті національна інституціональна система ускладнюється через створення нових організаційних форм господарювання, удосконалення управлінських практик, підвищення рівня соціальної відповідальності бізнесу, прискорення темпів розвитку ринкової інфраструктури та накопичення людського капіталу.

Упровадження ППП в Україні дасть змогу запровадити інституціональні механізми ефективного розв'язання проблем прав власності, що неодмінно

виникають у процесі реалізації інвестиційних проектів і є особливо актуальними для розбудови економічної та соціальної інфраструктури. Необхідною передумовою розвитку ППП в Україні є система надійного захисту прав приватних суб'єктів на об'єкти інвестиційних вкладень, інтелектуальну власність, яка створює підґрунтя для широкого залучення ресурсів до розвитку людського капіталу.

Відсутність розвинутої ідеології та механізму реалізації публічно-приватного партнерства в Україні призводить до посилення недовіри суспільства до влади, виникнення нових провалів ринку та держави, зростання неформального сектору економіки та поглиблення соціально-економічної нестабільності, а також нерівності в отриманні суспільних послуг, включаючи медичну сферу.

Важливим наслідком несформованості цілісної ефективної системи ППП може бути загострення суспільних проблем: зростання соціальної напруженості та маргіналізація населення як у локальних соціальних громадах, так і в країні загалом, що перешкоджатиме подоланню фінансово-економічної кризи. Партнерство слід розглядати як суттєвий чинник протидії ризикам зменшення продуктивності й інтенсивності праці, погіршення балансу соціальних та економічних інтересів громадян, бізнесу, органів влади і суспільства. Відсутність або припинення реалізації окремих соціальних та екологічних програм на регіональному та державному рівнях через брак фінансування спричиняє недостатнє забезпечення населення послугами, гарантованими державою, що, у свою чергу, призводить до зменшення обсягів та погіршення якості людського капіталу.

Отже, розвиток публічно-приватного партнерства в Україні потребує закріплення його принципів у державних і регіональних стратегіях соціально-економічного розвитку; формування сприятливого інституційного середовища ППП; удосконалення нормативно-правової бази; забезпечення державної підтримки й гарантій держави партнерам із приватного сектору; оптимального розподілу повноважень органів місцевого самоврядування, у тому числі права залучення та використання фінансових ресурсів; створення державного органу з питань ППП, а також інститутів громадянського суспільства, необхідних для його діяльності (об'єднань, асоціацій, союзів, експертних і консультативних комітетів); запровадження суспільного контролю за виконанням договірних зобов'язань усіма учасниками-партнерами. Застосування результативних механізмів взаємодії держави та бізнесу в соціальній сфері є одним із засобів розв'язання багатьох проблем у розрізі майбутніх програм відродження тимчасово окупованих територій Донбасу й АР Крим.

Стан людського капіталу в XXI ст. визначає рушійний потенціал піднесення економіки, національного багатства. Його розвиток має розглядатись як чинник зміцнення стійкості держави. Інвестиції в людину, її інтелект і здоров'я – фізичне й духовне – стають заздалегідь вигідними для всіх учасників суспільних відносин. Аналіз процесів зміни технологічних укладів економіки і типів суспільства показує, що людський капітал, цикли його зростання й розвитку є головними факторами генерування інновацій, ци-

клічного розвитку світової економіки, що у підсумку формують агреговані показники національної і державної могутності.

Оскільки в Україні наявні фінансові, територіальні та структурні бар'єри доступу до медичної допомоги, слід розробити та впровадити фінансові й організаційні механізми їх ліквідації, що сприятиме накопиченню людського капіталу. Зокрема, необхідні: створення системи заходів, спрямованих на зниження частки домогосподарств, котрі потерпають від неможливості користування послугами в соціальній сфері; чітке врегулювання переліку медичних послуг, які мають надаватися населенню на безкоштовній основі; упровадження фінансування закладів соціальної сфери не за кошторисним методом, а на підставі розрахунку вартості однієї послуги, цінового регулювання вартості ліків та платних медичних послуг для вразливих верств населення; розвиток методів співфінансування населенням додаткових послуг стаціонарних медичних установ (покращених умов перебування) для заможних громадян; усунення фрагментарності функціонування й реформування системи охорони здоров'я як результату розроблення окремих неузгоджених програм та проектів.

Світовий досвід підтверджує важливість забезпечення партнерських відносин держави і бізнесу механізмами справедливого розподілу ризиків при реалізації довгострокових проектів у інтересах усіх зацікавлених сторін. Для підприємницьких структур це означає формування сприятливих умов господарювання й отримання стабільного прибутку від участі у вигідних спільних проектах, для держави – можливість залучити управлінську практику та приватний капітал до фінансування національно значущих проектів, для суспільства – одержання якісніших послуг за менші кошти. Особливо актуальне партнерство в контексті адміністративно-територіальної реформи в нашій державі. Розмежування компетенції органів виконавчої влади та місцевого самоврядування у сфері охорони здоров'я паралельно з децентралізацією та переданням регіонам повноважень щодо розпорядження фінансовими ресурсами допоможе оптимізувати мережу комунальних закладів та установ, а також розширити доступ громадян до медичних послуг. Необхідно сформувати нові підходи до розвитку наявних правових і організаційних форм взаємодії державних установ охорони здоров'я та аналогічних установ у рамках приватної ініціативи з метою досягнення стратегічних для держави пріоритетів на умовах взаємовигідної співпраці. Активна роль держави в межах цих відносин полягає в створенні сприятливого інституційного середовища для продуктивного діалогу з бізнесом, котрий зможе стимулювати зустрічну активність інститутів приватного підприємництва на засадах ефективної кооперації інтересів щодо розвитку публічно-приватного партнерства в системі охорони національного здоров'я.

Список використаних джерел

1. United Nations Millennium Declaration. Resolution adopted by the General Assembly A/RES/55/2. – 2000. – 18 Sept. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/559/51/PDF/N0055951.pdf?OpenElement>.

2. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. United Nations. A/RES/70/1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E.
3. World Development Report 1997: The State in a Changing World / World Bank. – N. Y., Oxford : Oxford Univ. Press, 1997. – 226 p.
4. Schultz Th. W. Investment in human capital: the role of education and of research / Th. W. Schultz. – N. Y. : Free Pr., 1971. – 272 p.
5. Gary S. Becker Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education / S. Gary. – 3rd ed. – Chicago, IL : University of Chicago Press, 1994. – 412 p.
6. Лібанова Е. М. Людський розвиток в Україні: мінімізація соціальних ризиків / Е. М. Лібанова та ін. – К. : Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України : Держкомстат України, 2010. – 494 с.
7. Чухно А. А. Вибрані праці : у 2 т. / А. А. Чухно ; передм. Л. В. Губерського, Т. І. Єфименко. – К. : ДННУ “Акад. фін. управління”, 2012.
8. Публічно-приватне партнерство у відносинах держави з міжнародними організаціями та транснаціональними компаніями : кол. наук. моногр. / за ред. чл.-кор. НАН України Т. І. Єфименко ; НАН України, ДУ “Ін-т екон. та прогноз. НАН України”. – К., 2015. – 444 с.
9. Павлюк К. В. Видатки бюджетів на розвиток людського капіталу як чинник економічного зростання / К. В. Павлюк // Фінанси України. – 2006. – № 9. – С. 30–46.
10. Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2016 рік : розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.05.2016 № 418р.
11. Єфименко Т. І. Фіскальний простір антикризового регулювання / Т. І. Єфименко. – К. : ДННУ “Акад. фін. управління”, 2012. – 332 с.
12. Stiglitz J. E. Economics of the Public Sector / J. E. Stiglitz. – 3rd ed. – N. Y. : W. W. Norton & Company, 2000. – 848 p.
13. Kenneth J. Arrow Uncertainty and the welfare economics of medical care / J. Kenneth // The American Economic Review. – 1963. – Vol. 53, iss. 5. – P. 941–973.

References

1. General Assembly. (2000). *United Nations Millennium Declaration* (Resolution A/RES/55/2, September 18). Retrieved from <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/№00/559/51/PDF/№0055951.pdf?OpenElement>.
2. *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. (n. d.). United Nations. Retrieved from http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E.
3. *World Development Report 1997: The State in a Changing World*. (1997). N. Y., Oxford: Oxford Univ. Press.
4. Schultz, Th. W. (1971). *Investment in human capital: the role of education and of research*. N. Y.: Free Pr.
5. Gary, S. (1994). *Becker Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*. 3rd ed. Chicago, IL: University of Chicago Press.
6. Libanova, E. M. (2010). *Lyuds'ky' rozvy'tok v Ukrayini: minimizaciya social'ny'x ry'zy'kiv* [Human development in Ukraine, minimizing social risks]. Ky' yiv: Insty'tut demohrafiyi ta social'ny'x doslidzhen' imeni M. V. Ptuxy' [in Ukrainian].
7. Chuxno, A. A. (2012). *Vy'brani praci* [Selected works]. Ky' yiv: Akademiya finansovoho upravlinnya [in Ukrainian].

8. Yefy`menko, T. I. (2015). *Publichno-pry`vatne partnerstvo u vidnosy`nax derzhavy` z mizhnarodny`my` orhanizaciyamy` ta transnacional`ny`my` kompaniyamy`* [Public-private partnership in relations between the state and international organizations and multinational companies]. Ky`yiv: Insty`tut ekonomiky` ta prohnozuvannya Nacional`noyi akademiyi nauk Ukrayiny` [in Ukrainian].
9. Pavlyuk, K. V. (2006). Vy`datky` byudzhetiv na rozvy`tok lyuds`koho kapitalu yak chy`nny`k ekonomichnoho zrostannya [Budget expenditures on human capital as a factor of economic growth]. *Finansy Ukrayiny* [Finance of Ukraine], 9, 30–46 [in Ukrainian].
10. The Cabinet of Ministers of Ukraine. (2016). *Pro zatverdzhennya planu priory`tetny`x dij Uryadu na 2016 rik* [On approval of a plan of priority actions of the Government in 2016] (Order № 418p, May 27) [in Ukrainian]
11. Yefy`menko, T. I. (2012). *Fiskal`ny`j prostir anty`kry`zovoho rehulyuvannya* [Fiscal space crisis management]. Ky`yiv: Akademiya finansovoho upravlinnya [in Ukrainian].
12. Stiglitz, J. E. (2000). *Economics of the Public Sector*. 3rd ed. N. Y. : W. W. Norton & Company.
13. Kenneth, J. (1963). Arrow Uncertainty and the welfare economics of medical care. *The American Economic Review*, vol. 53, iss. 5, 941–973.